

50 jaar inzet voor het behoud van knotbomen in het Land van Swentibold

Born - In het najaar van 1975 werd de IVN-werkgroep *Behoud Knotbomen* opgericht – een initiatief dat inmiddels 50 jaar bestaat en nog altijd springlevend is. Wat begon als een kleinschalige actie vanuit idealisme, groeide uit tot een goed georganiseerde, toegewijde ploeg vrijwilligers die zich al een halve eeuw inzet voor het behoud van karakteristieke knotbomen in onze regio.

Van advertentie tot actieve werkgroep

De werkgroep werd in 1975 opgestart door Cas van Heugten, die via een oproep in het weekblad *Maas en Mijn* mensen zocht om te helpen bij het knotten van bomen. Onder de enthousiastelingen van het eerste uur bevonden zich Frits en Leonie van Beek met hun jonge zoon Martin, Wim en Maria Meulenberg, Sjeng Ariaans en Marion, Jan en Yolanda Lips, en Leo van Witsen. Allen brachten hun eigen gereedschap mee, en dankzij Leo – destijds schipper – kon men al beschikken over ladders en zelfs een motorzaag. Zijn Volkswagenbusje met imperial werd ingezet voor het vervoer van de materialen.

De eerste knotplek en uitbreiding

De eerste boom die onder handen werd genomen stond bij de Holtumtermolen, een verwaarloosde, dikke knotpopulier langs de Geleenbeek. In de jaren die volgden breidde het werkkerrein zich uit naar onder andere het Hondsbroek, de Graetheide, Holtum-Noord, de Kingbeek bij Illikhoven en de Rollen. De werkgroep trof soms knotbomen aan met uitlopers van wel 35 cm dik – een forse uitdaging om veilig te snoeien en de boom om te vormen tot een knotboom met kans van overleven.

Professionalisering en uitbreiding

Met subsidies van de provincie en later het Wereld Natuurfonds konden betere en duurzamere gereedschappen worden aangeschaft. De verzameling groeide zodanig dat centrale opslag noodzakelijk werd. Aanvankelijk gebeurde dit in de Gaard, van waaruit met een aanhangwagen werd gewerkt. In 2007 kreeg de werkgroep de beschikking over een eigen *knotkar*, waarmee alle gereedschappen efficiënt vervoerd kunnen worden. Sindsdien kan men spreken van een soepel “professioneel opererende knotploeg”, die her en der in het Land van Swentibold haar activiteiten uitvoert.

Werkwijze en tradities

De werkgroep is actief van november tot april, elke derde zaterdag van de maand. Het seizoen start sinds 2003 met de landelijke Natuurwerkdag op de eerste zaterdag van november. Jaarlijks vindt in oktober een overleg plaats in het knusse Bron 6. Tijdens knotdagen wordt gezorgd voor koffie en een lunch met traditionele erwtensoep – jarenlang bereid door moeder Van Heugten en later Henny de Mooy, maar ook anderen springen bij.

Het belang van knotbomen

De oorsprong van knotbomen ligt bij de mens. Al eeuwenlang worden met name in de Lage Landen jonge wilgen bewust geknot. Hierdoor ontstaat een dikke stronk waaruit telkens nieuwe wilgentwijgen uitlopen. Deze twijgen, ook wel tenen genoemd, werden gebruikt voor onder andere vlechtwerk (zoals manden) en in de vakwerkbouw. Ook diende het hout

als materiaal voor gereedschapsstelen of voor het maken van tuunen: afscheidingen in weilanden.

Toen het gebruik van dit hout afnam, raakten knotbomen steeds minder in onderhoud en verdwenen ze geleidelijk uit het landschap.

Niet elke landeigenaar is blij met knotbomen op of langs zijn land, omdat het onderhoud arbeidsintensief is. Wanneer een knotboom niet regelmatig – eens in de 3 tot 7 jaar – wordt geknot, wordt hij topzwaar en kan de kruin uitscheuren.

De ecologische waarde van knotbomen in het landschap

Knotbomen zijn niet alleen sfeervol en beeldbepalend in het landschap, maar zijn ook een belangrijk onderdeel van de biotoop. Ze bieden nest- en schuilgelegenheid aan allerlei vogels. De holtes in de deels verrotte boomstronken zijn ideale broedplaatsen voor onder andere de steenuil, talloze mezensoorten en andere holenbroeders.

De vaak vermolmde delen van de knotbomen vormen een uitstekende leefomgeving voor insecten, kevers, spinnen, larven en andere kleine dieren, die op hun beurt weer een voedselbron zijn voor insecteneters.

Soms groeien er zelfs struiken en planten binnenin de knotbomen, zoals vlier, wilde akelei en varens.

Daarnaast dragen boomgaarden in het voorjaar bij aan de biodiversiteit door bloesems die insecten aantrekken, en leveren ze in de herfst vaak een rijke en smakelijke oogst op.

Doel en toekomst

De werkgroep Behoud Knotbomen zet zich in om deze bomen voor verdere ondergang te behoeden, door het uitvoeren van onderhoud en vervolgens periodiek de bomen te snoeien en waar mogelijk te zorgen voor aanplant en onderhoud van nieuwe knotboompjes.

De beloning voor de vrijwilligers is niet alleen de gezamenlijke inzet en de overheerlijke erwtensoep, maar vooral de voldoening bij het zien van de gesnoeide knotboom.

"Hij staat er weer prima bij, mede dankzij mijn actie!"